

GROEN

en

WATER

in de stad

Door Lutz Jacobi en Henk Leenders

PvdA

We willen de mens weer met de natuur verbinden. Natuur dichtbij, in de directe woonomgeving. Want het leven met groen en water bevordert gezondheid, veiligheid, en het welbevinden van mens, plant en dier. En daar heeft iedereen recht op. Een leefbare groene en waterrijke omgeving gaat hand in hand met klimaatuitdagingen, die voor ons liggen. Investeren in groen en water in de stad is een noodzakelijke investering in onze toekomst. Daarbij past een actieve en stimulerende overheid.

Onze punten voor meer Groen en Water in de stad

1. Natuur moet daar zijn waar mensen zijn. Voor een gezonde leefomgeving en een beter klimaat. Ons ruimtelijke beleid moet daarom goed aansluiten bij ons streven naar meer groen en water in de stad. Dus een goede aansluiting met de omgevingswet en provinciale/lokale omgevingsvisies. Op provinciaal en lokaal niveau gaat het om planologische processen en (versnelde) vergunningverlening, en om het realiseren van een stevig groenblauw netwerk, door bestaand groen in én om de stad te verbinden en de gebruikswaarde te vergroten.
2. We roepen lagere overheden op om na te gaan waar financiële prikkels vergroening en het vasthouden van water in de stad kunnen stimuleren. Dat zou bij gemeenten en waterschappen kunnen via hun belastingen- en heffingenregime, zoals de rioolbelasting en waterschapslasten. Wellicht moet wetgeving hierop worden aangepast. Ook willen

- we bestaande stimuleringsregelingen voor investeringen in groen en water behouden.
3. We stellen een norm voor groene daken en gevels. We willen dat wordt onderzocht hoeveel groene daken en gevels kunnen bijdragen aan doelen voor vergroening en waterberging, en stimuleren bouwend Nederland om vergroening van gebouwen op te pakken.
  4. De Rijksoverheid geeft het goede voorbeeld door het inrichten van gevels en daken voor groen en water op en aan rijksgebouwen, en stimuleert lagere overheden ditzelfde te doen.
  5. We verbeteren de luchtkwaliteit met groene maatregelen die als eigenschap hebben om veel fijnstof weg te vangen, en maken vergroening van de stad onderdeel van het Actieplan Luchtkwaliteit.
  6. We stimuleren het groen onderwijs en opleidingen voor stedenbouwers, planners en watermanagers om veel aandacht te geven aan de vele kwaliteiten van groen en water.
  7. We stimuleren het bedrijfsleven om in een groene omgeving te investeren. We accentueren het belang van groen en water in de stad voor de economie en werkgelegenheid.
  8. We stimuleren wooncorporaties en andere woningverhuurders om te investeren in groen en water, bijvoorbeeld door groendaken en -gevels en een groene woonomgeving, en om huurders te stimuleren bij te dragen aan een groene omgeving door een groene inrichting van hun tuinen.
  9. We willen een verbod op de verkoop van schadelijke onkruidbestrijdingsmiddelen voor openbare ruimten, sportvelden, bedrijventerreinen en particuliere tuinen.
  10. We stimuleren publieke informatieverstrekking, voorlichting en educatie via scholen, kinderdagverblijven, kinderberijveren, tuincentra, hoveniersbedrijven, natuur- en Milieuorganisaties en waterschappen.
  11. We stimuleren kennisontwikkeling en wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van groen en water in de stad op lichamelijke en psychische gezondheid van mensen.
  12. We geven mensen de ruimte voor initiatieven door hen buurtrechten te geven om hun eigen leefomgeving naar eigen inzicht te vergroenen.

Waarom deze visie?

Hoe meer groen en water in de woonomgeving, hoe gezonder mensen zich voelen. Mensen uit een 'stenige' buurt sterven eerder dan mensen in een groene buurt; Mensen die in een groene buurt wonen komen minder bij de huisarts. Het warmere weer in Nederland leidt tot extra sterfgevallen per jaar. Meer groen betekent minder ADHD. Dit zijn niet onze woorden, maar conclusies uit onderzoeken van het RIVM en verschillende universiteiten naar de relatie tussen groen en gezondheid. Het gaat niet goed met de natuur, en dus de biodiversiteit, in Nederland. Volgens Europese onderzoekers doen we het in internationaal verband slecht. Dat heeft ondermeer te maken met de intensivering van de landbouw op het platteland, maar ook met de verstening van steden. Meer groen en water in de stad is een steun in de rug van de biodiversiteit en daarmee van het leefklimaat van dieren en planten. De leefbaarheid voor de inwoners verbetert sterk. Door klimaatveranderingen staan we voor grote uitdagingen. Steeds vaker voorkomende hoosbuien, met grote schades als gevolg, vragen om meer waterpasserende en groene oppervlakten zodat regenwater direct kan worden opgenomen in de grond en daarmee het riool ontziet. Steeds hogere temperaturen zorgen voor zogenaamde hittestress in de steden. Meer groen en water in de stad zorgt voor verkoeling en gaat daarmee de opwarming van onze steden tegen, en draagt op deze wijze bij aan de veerkracht en toekomstbestendigheid van de stad.

Meer groen en water is goed voor de gezondheid, de biodiversiteit en maakt de stad meer bestendig tegen gevolgen van klimaatverandering. Daarom deze visie. Als leidraad voor ons handelen in het komende jaar tot de verkiezingen van maart 2017, maar ook als input voor het verkiezingsprogramma van de PvdA voor de volgende periode.

Een visie vanuit de samenleving

We zijn geïnspireerd door vele mooie initiatieven om de samenleving groener te maken. Geïnspireerd door de initiatiefnemers die we hebben bezocht en hun verhaal en de vele mooie voorbeelden die we uit de samenleving opgestuurd kregen. Dat zijn burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. De Eetbare Stad, Amsterdam Rainproof, Essenburgpark, Green Junkies, de Generatietuin, de Levende Tuin, Operatie Steenbreek, de Kleine Wildernis, de Groene school, Stadse boeren, Natuurspeelplekken en de Buurtmoestuinen, het zijn voorbeelden van innovatieve projecten en programma's, die leiden tot meer groen en water in de buurt, vaak in combinatie met betrokken en actieve mensen. Mede door deze inspiratie, en de aanbevelingen die door partijen zijn gedaan, geven we aan wat de PvdA in de toekomst wil met groen en water in de stad, met groen en water dichtbij mensen.

We gaan eerst iets dieper in op het belang van meer groen en water in de stad. Het gaat dan om hun bijdrage aan een gezondere leefomgeving (leefbaarheid en gezondheid), een goed leven voor plant en dier (biodiversiteit) en de gevolgen van klimaatveranderingen (klimaatadaptatie). Tenslotte noemen we in 12 punten wat we willen met groen en water in de stad.

Groen en water in de stad bevordert leefbaarheid en gezondheid

Een gezonde natuur is van belang voor fysieke gezondheid en maatschappelijk welzijn van mensen. Groen en water dichtbij huis geeft mensen de mogelijkheid te bewegen, te recreëren en te ondernemen. Een natuurlijke leefomgeving heeft een positief effect op gezondheid en welbevinden van mensen. Natuur in de directe omgeving geeft rust, frisse lucht en ruimte. Natuur filtert ongezonde stoffen in de lucht, zoals fijnstof, weg en zorgt er zo voor dat de lucht in onze steden schoner wordt. Meer groen om ons heen zorgt voor minder stress en verbetert de concentratie. Nervositeit en somberte nemen af naarmate de wijk groener is. De sterftেকans in een groene wijk is lager. Omdat mensen met een lage sociaal-economische status vaker in dit soort versteende wijken wonen is hier dan ook het meeste te winnen. Schone en gezonde lucht is een voorwaarde voor een gezonde leefomgeving. Fijnstof is daarbij een probleem. Groen vangt fijnstof

weg, bijvoorbeeld door bomen en planten die dusdanig zijn gekweekt dat ze fijnstof uit de lucht filteren en extra luchtzuiverende en CO₂-reducerende eigenschappen hebben. Bijvoorbeeld de grove den, zachte berk, groene beuk of hедера. Het aanleggen van groene buffers met dit soort planten tussen drukke wegen en woonwijken kan een oplossing zijn van het fijnstofprobleem in woonbuurten. Ook dak- en gevelgroen, waarbij daken en gevels van huizen, kantoren, parkeergarages en overige bedrijfspanden worden voorzien van begroeiing, zijn voor dit afvangen van fijnstof geschikt. Een mooi voorbeeld hiervan is Dakpark Rotterdam, wat groen op nu onbenutte plaatsen stimuleert. Bovenop het dak van een winkelcentrum is groene ruimte gecreëerd voor recreatie en educatie. Omdat Nederland ongeveer 400 vierkante kilometer aan platdak heeft, en nog veel meer licht hellende daken, is hier veel te winnen.

In de wijk moet er ruimte zijn voor recreatie. Een manier om dit te bereiken is de aanleg van stadstuinen waarin men kan genieten van de natuur en de gelegenheid heeft om te bewegen. Soms kan er groente en fruit worden verbouwd. We zien dat in dit soort stadstuinen mensen samenkomen en hierdoor ook betrokken raken met hun wijk, de natuur en hun voedsel. Deze buurtprojecten leveren daarmee ook een belangrijke bijdrage aan de sociale cohesie, terwijl ze tegelijkertijd de stad groener maken. Een prachtig voorbeeld hiervan is Stadstuinderij 'Piushaven' in Tilburg. Opgezet door wijkbewoners en sympathisanten, ontmoeten vrijwilligers mensen met een beperking die in deze stadstuin werken, mogelijk gemaakt door de Wet Maatschappelijke

Ondersteuning. Maar ook het platform “De eetbare stad” uit Groningen is een mooi voorbeeld, evenals het Voedselbos in Almere en de Osse Boeren. Deze stadse boeren maken een verbinding tussen stad en platteland, waardoor de stad op eigen wijze een deel van haar eigen voedsel produceert. En voor verbindingen tussen voeding, groen en gezondheid ontwikkelt de Flevocampus Almere vernieuwende onderzoeken en bedrijfsinnovaties waarmee op grote schaal ‘feeding the city’ in nabijheid werkelijkheid wordt.

Een ander mooi voorbeeld is de toepassing voor de ouderenzorg “Grijs, groen en gelukkig.” Een project dat beleefstuinen realiseert waar (dementerende) ouderen uitgedaagd worden meer buiten te zijn en de natuur te beleven. Soms worden scholen uitgenodigd ook van deze tuin gebruik te maken, waardoor ouderen en kinderen met elkaar in contact komen. Verzorgingshuis Het Pennemes in Zaandam realiseerde zo’n beleefstuin en heeft inmiddels ook een groendak ontwikkeld met kassen voor groenteteelt, speciaal bedoeld om ouderen te activeren.

Zo zijn ook groene gezonde schoolpleinen van groot belang, die ondermeer worden gerealiseerd door middel van het Gezonde Schoolpleinen programma.

Groen en water in de stad bevordert biodiversiteit

Het gaat niet goed met de natuur in Nederland. Verschillende rapporten van

zowel het WNF als de Europese commissie tonen dat aan. Belangrijke oorzaken zijn de intensieve landbouw en de verstening van de stad.

Groen en water in de stad kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de versterken van het leven van plant en dier, de biodiversiteit. De merel, koolmees, wilde eend, egel en kleine watersalamander profiteren ervan. Maar groen heeft niet per definitie meerwaarde voor de biodiversiteit. Gras dat vaak wordt gemaaid, bomen die vaak worden gesnoeid, waterlopen met rechte beschoeiingen van tropisch hardhout dragen daar niet echt aan bij. Het bevorderen van biodiversiteit is gebaat bij natuurlijk groen, groen dat een natuurlijke waarde heeft. De wijze van inrichten en onderhouden van natuur in de stad is dus zeer bepalend voor de waarde voor biodiversiteit. Een mooi voorbeeld is de Greendeal 100 hectare nieuwe stedelijke natuur met als doel stedelijke natuur duurzamer en met meer waarde voor de diversiteit te maken. Duidelijk is dat het gebruik van materialen in de stedelijke natuur ook bijdraagt. Aandacht voor de inkoop van materialen is dus ook hier op zijn plaats. Een mooi voorbeeld is ook de “Kleine wildernis”, een aangelegd bos dat door een specifiek ontwerp 10 keer sneller groeit dan een regulier aangelegd bos. In Zaandam is onlangs zo’n bos aangelegd en er zijn plannen voor nog veel meer kleine wildernissen. Soortenbescherming is in het Europese natuurbeleid van groot belang. Een specifieke soort die direct baat heeft bij groen en water in de stad is de honingbij. Op dit moment is de bijenstand zeer zorgelijk, talrijke soorten staan op het punt te verdwij-

nen. Omdat gewassen niet tot ontwikkeling komen zonder de bestuiving door bijen, kan dit rampzalige gevolgen hebben voor de landbouw en dus de voedselproductie. Aangezien de natuur in onze steden een belangrijke rol speelt bij het ondersteuning van de bijenstand, zijn initiatieven die de aanleg van meer groen en water in de stad stimuleren waardevol. Denk bijvoorbeeld aan het inzaaien van terreinen met kruiden en gewassen die noodzakelijk zijn voor het overleven van de bij. Het project ‘Idylle’ van de vlinderstichting doet precies dit. De Vlinderstichting heeft in Nederland al zo’n veertig vlindervriendelijke tuinen aangelegd en zodoende flink bijgedragen aan de biodiversiteit.

De bijdrage van burgers in hun eigen tuinen is een belangrijke kans voor de biodiversiteit. Bij elkaar leveren alle privétuinen een enorm natuurgebied op als zij ecologisch worden aangelegd en onderhouden. De branchevereniging VHG en Tuinbranche Nederland dragen daaraan bij door bijvoorbeeld het concept De Levende Tuin. Projecten als De Levende Tuin en Operatie Steenbreek dragen, door goede voorbeelden, bij aan het stimuleren van mensen om hun tuin ecologisch verantwoord in te richten. Een aantal natuurorganisaties en het bedrijfsleven hebben zich om die reden verenigd rondom de beweging “De Levende Tuin” en werken samen om vergroening van tuinen te stimuleren. Ook Atelier Groenblauw draagt daaraan bij met de website Huisjeboompjebeter.nl. Door Atelier Groenblauw is, samen met waterschappen, een app gemaakt die burgers kan helpen hun tuin te vergroenen en klimaatbestendig in te richten.

Robuuste natuur maakt de stad veerkrachtiger

De bevolkingsdichtheid in steden neemt toe, meer mensen trekken naar de stad. Een direct gevolg is dat de leefbaarheid van de steden onder druk komt te staan. Hier bovenop komt nog de druk die klimaatverandering met zich mee brengt. Dit betekent ten eerste meer wateroverlast door korte en hevige regenbuien. Nederland is nu al een erg nat land en in de toekomst zullen we alleen maar meer last gaan krijgen van hevigere regenbuien. Ten tweede is er in de zomer meer hittestress. Dat vooral steden gevoelig zijn voor hittestress komt door het zogenaamde ‘hitte-eiland-effect’ waarbij steden vele graden meer opwarmen dan de meer landelijke gebieden. Groen en water in steden zorgt er voor dat hitte opgenomen kan worden en de stad daardoor af kan koelen.

Meer groen en water in de stad draagt bij aan een oplossing. De Europese Commissie onderschrijft dit in het programma ‘Nature Based Solutions in Renaturing the Cities’. Aanpassingen van onze steden om deze opwarming op te kunnen vangen en regenwater af te kunnen voeren, zijn dus een vereiste willen we ons wapenen tegen de effecten van klimaatverandering. Concreet betekent dit het zorgen voor minder ‘versteende’ oppervlakten, meer groene daken en gevels, en het aanwijzen van speciale waterbergingsgebieden.

Privétuinen zijn ook bij klimaatbestendigheid een belangrijke factor. Ongeveer 40%

van de stadsoppervlakte is privétuin en daarom kunnen mensen hierin een aanzienlijke rol spelen, bijvoorbeeld door hun tuinen te vergroenen. Water wordt hierdoor beter opgenomen en riolen worden ontlast. De reeds genoemde projecten De Levende Tuin en Operatie Steenbreek dragen hier aan bij.

Maar ook Amsterdam Rainproof herbergt prachtige voorbeelden die Amsterdam niet alleen waterbestendiger maakt maar ook leefbaarder en mooier. Amsterdam is, net als andere steden, kwetsbaar voor extreme weersomstandigheden. Daarom wil Rainproof de bewoners, ondernemers en de overheid activeren om bij veranderingen aan daken, tuinen, straten en parken ook aandacht te besteden aan de regen-

bestendigheid. Het 'regent' inmiddels van de projecten die hieraan bijdragen, zoals Rooftop Revolution, De Tuin van Jan en het Plantage LAB. Maar ook de projecten als 'Hitte in de stad' in Utrecht', natuurgebied Onlanden in Groningen, de Stad van de zon in Heerhugowaard, Dakpark Rotterdam en GroenBlauw Delft zijn mooie voorbeelden waarmee wordt bijgedragen aan de robuustte en veerkrachtige stad.

Het klimaatakkoord van Parijs vraagt om oplossingen waar ook groen- en natuur-oplossingen in de stad kunnen bijdragen. Omdat er bij burgers nog weinig urgentiegevoel aanwezig is rond de eigen bijdrage aan de oplossing van het klimaatprobleem, verdient dit de volle aandacht.

De rol van de overheid

De overheid moet actief en stimulerend zijn en kan sturen met maatschappelijke energie, met wet- en regelgeving, met geld en met buurtrechten.

Overheid actief en stimulerend

Om de ambities ten aanzien van groen en water in de stad waar te maken, zal de overheid een actieve, stimulerende rol moeten spelen, initiatieven ondersteunen, maar ook een aandeel blijven leveren in beheer en ontwikkeling van groen- en waterstructuren in en om de stad. Zij zullen het belang van groen en water voor economie en werkgelegenheid moeten accentueren, er naar streven de groene en wateropgaven mee te koppelen met andere stedelijke ontwikkelingen. Het gaat er daarbij om dat de overheidslagen allen het streven naar een groenblauwe infrastructuur in hun beleid opnemen. Andere maatschappelijke spelers kunnen dan (hier en daar geholpen door overheden) meewerken aan het realiseren er van.

Sturen met maatschappelijke energie

Een actieve en stimulerende overheid past bij de Natuurvisie "Natuurlijk verder" uit 2014. De overheid beschermt de natuur niet meer tegen de samenleving maar realiseert natuur in en met de samenleving. Wat

maatschappelijke partijen nastreven en wat de overheid wil loopt vaak in elkaar over en het is de kunst om beide bewegingen met elkaar te verbinden, door initiatieven de ruimte te geven en te ondersteunen. De kunst om de eigen beweging van onderop in stand te houden maar ook te buigen en te richten op de maatschappelijke doelen die de overheid stelt. Deze rol van de overheid is mooi beschreven in "De volgende stap: Sturen met maatschappelijke energie in het natuurdomein".

Sturen met stimuleringsinstrumenten

Wet- en regelgeving is een instrument waarmee maatregelen afgedwongen kunnen worden. Een voorbeeld is de verplichte aanleg van groene daken zoals, onder meer in Frankrijk, maar ook in steden als Toronto, Chicago, Stuttgart en Basel. Met veel resultaat, het vergroend dakoppervlak in de Duitse steden is een factor 25 hoger dan in Rotterdam, de stad die koploper is in Nederland. In Frankrijk en de genoemde steden moet verplicht op elk nieuw gebouw een (gedeeltelijk) groen dak aangelegd worden, waarbij de combinatie met zonnepanelen wordt gestimuleerd. Ook kennen sommige steden de verplichting om bij de renovatie een groen dak aan te leggen. Een ander voorbeeld is een inzaai-stimulans met bijenvriendelijk mengsels voor braakliggende terreinen, of de regeling tijdelijke natuur.

Sturen met geld

Een andere prikkel is het sturen met geld. Voorbeelden zijn het Nationaal Groenfonds en mogelijkheden voor financiering door middel van de Regeling groenprojecten. Deze regeling maakt het mogelijk dat groenprojecten bij banken en groenfondsen kunnen worden aangemeld voor financiering tegen gunstige voorwaarden. Het succes van deze specifieke regeling blijkt wel uit het aantal deelnemers. Eind 2015 hadden 121.384 groenspaarders en -beleggers in totaal 4,1 miljard euro ingelegd. Naast dergelijke meer generieke regelingen, kan ook meer gericht subsidie ingezet worden. Zo wordt in tal van gemeenten en waterschappen subsidie gegeven voor de aanleg van een groen dak, bijvoorbeeld in Amsterdam, Groningen, Rotterdam, Leiden, waterschap Aa en Maas, Hoogheemraad Schieland en de Krimpenerwaard in combinatie met Rotterdam. Een voorbeeld voor regelgeving met betrekking tot water is te vinden in Duitsland. In bepaalde deelstaten betaalt men belasting over het regenwater dat van een eigen terrein tot afstroming komt. Het vasthouden van regenwater heeft dan financieel voordeel.

Sturen met buurtrechten

In haar initiatiefnota over buurtrechten, stelt Grace Tanamal dat mensen hun eigen leven willen vormgeven. Mensen horen, juist in een tijd waarin veel taken worden gedecentraliseerd naar gemeenten, ruimte te krijgen voor zeggenschap en betrokkenheid. Die zelfredzaamheid is ook van toepassing op inrichting en beheer van de openbare ruimte. Tanamal introduceert in haar initiatiefnota een stelsel van wettelijke buurtrechten die burgers de mogelijkheid geven om openbare diensten zelf uit te voeren, mee te dingen in de aanbesteding van gemeentelijke diensten, het recht op (mede)gebruik van maatschappelijk vastgoed en om een buurtontwikkelingsplan te maken dat vervolgens deel uitmaakt van gemeentelijke plannen voor gebiedsontwikkeling. Het sturen met buurtrechten sluit perfect aan bij het sturen met maatschappelijke energie in het natuurdomein.

Wat gaan we doen?

1. Ruimtelijk beleid

Ruimtelijk beleid, en beleid voor de fysieke leefomgeving, moet aansluiten bij ons streven naar meer groen en water in de stad.

Daarbij gaat het om een goede aansluiting met de omgevingswet en provinciale/lokale omgevingsvisies. Ook gaat het om het realiseren van een stevig groenblauw netwerk, door bestaand groen in én om de stad te verbinden en de gebruikswaarde te vergroten. Op provinciaal niveau gaat het om planologische processen, vergunningverlening en het investeren in oplossen van missing links in verbindingen en het vergroten van de gebruikswaarde van groen en water, zowel in de stad als daar buiten.

Bij vergunningverlening gaat het bijvoorbeeld om een “Green permit”, het versneld doorlopen van het vergunningstraject bij de realisatie van een begroeid dak of begroeiende gevel. Naast tijdswinst kan dit een kostenbesparing opleveren. In planologische processen is het van belang vanaf het eerste begin de ruimtelijke groene inrichting mee te nemen. Gemeenten doen er goed aan om groen- en waterprojecten vanaf het begin onderdeel uit te laten maken van hun stadsplanalogie (meekoppelen). Specifieke aandacht gaat daarbij uit naar speelruimte in de wijken. De norm daarvoor is 3% maar die wordt niet overal gehaald. We stimuleren lagere overheden om een diversiteit aan openbare ruimten in te richten, met veel kleur en zitmogelijkheden. Een extra argument voor groen en water in de stad is dat gebieden rond de stad daardoor als drinkwatergebied kunnen worden gebruikt.

2. Stimulerend beleid

Investeringen in groen en water worden vaak niet terugverdiend. Dat kunnen we oplossen met financiële prikkels. Mogelijkheden hiervoor liggen bij de Rijksoverheid, maar ook bij provincies, gemeenten en waterschappen. We willen de lagere overheden oproepen om na te gaan waar financiële prikkels vergroening en het vasthouden van water in de stad kunnen stimuleren. Dat zou bij gemeenten en waterschappen kunnen met hun heffingen, zoals de rioolbelasting en waterschapslasten.

Financiële prikkels kunnen worden toegepast door het principe ‘de vervuiler betaalt.’ Hierdoor wordt gewenst gedrag gestimuleerd, zoals het vasthouden van water. Op deze wijze is er meer waterbewustzijn, bewust gedrag en een beperkte afwenteling naar collectieve voorzieningen. Van belang is dat regionaal maatwerk mogelijk is. Een verandering van het belastingstelsel van de waterschappen is hiervoor wellicht nodig. Er zijn diverse stimuleringsregelingen voor investeringen in groen en klimaat adaptieve maatregelen. Bijvoorbeeld het Nationaal Groenfonds. Ook zijn er mogelijkheden voor financiering van groenprojecten onder gunstige financiële voorwaarden, bijvoorbeeld door de Regeling Groenprojecten. We willen deze stimuleringsregelingen behouden en uitbreiden en een eenduidige informatievoorziening stimuleren. Ook de voortzetting van het succesvolle Gezonde Scholenpleinen programma, mede gefinancierd door het Ministerie van VWS, is van belang.

Ook regelingen die te maken hebben met tijdelijke natuur zijn stimulerend, in dit geval voor ontwikkeling van natuur op braakliggende terreinen en toekomstige bouwterreinen. Ook de Greendeal is een prachtig stimulerend instrument, waarvan er inmiddels 200 zijn gesloten. En om kosten en baten van groen en water in de stad goed in beeld te brengen heeft de Rijksoverheid TEEB-stad ontwikkeld, waarvan het gebruik meer moet worden gestimuleerd. Ook de Citydeal, zoals de citydeal Klimaatbestendige stad, in het kader van het programma Agenda stad is een stimulans voor vergroening.

3. Dak- en Gevelgroen

We willen een norm voor groene daken en gevels. Groene daken en gevels hebben heel veel voordelen, ze dragen bij aan gezondheid, ondermeer door fijnstof afvang, en biodiversiteit. Ze spelen een rol bij het opvangen van heftige regenbuien en zorgen voor een langere levensduur van daken. Gebouwen met een groendak en/of gevel zijn beter geïsoleerd en geven in de zomer minder hitte af aan de omgeving. Er zijn veel subsidieregelingen voor de aanleg van groene daken en gevels. Er is sprake van veel regionale en lokale initiatieven, zonder een helder overkoepelend beleid. Dit leidt tot een versnipperde aanpak en inefficiency. We willen dat wordt onderzocht hoeveel groene daken en gevels kunnen bijdragen aan vergroeningsdoelen. We geven de goede voorbeelden, stimuleren Bouwend Nederland om dit zelf aan te pakken en helpen eventueel door stimulerende regelgeving. We gaan na welke aanpassingen in de (bouw)wet- en regelgeving mogelijk zijn om de realisatie van dak- en gevelgroen te

stimuleren. Er zijn voorbeelden van wetten en verordeningen waar een percentage groendak bij nieuwe bedrijfsgebouwen verplicht wordt gesteld.

4. Goede voorbeeld

De Rijksoverheid geeft het goede voorbeeld door het vergroenen van gevels en platte of licht hellende daken bij Rijksgebouwen. De Rijksoverheid heeft veel vastgoed en daarmee ook veel platte en licht hellende daken die zich goed lenen om met groen te bedekken, in combinatie met zonnepanelen. Ook groene gevels dragen bij aan vergroening, en we zien dat steeds meer toegepast, ondermeer bij parkeergarages. Wij stimuleren de lagere overheden hetzelfde te doen. Bijvoorbeeld door het verplichten van groene daken op publiek gefinancierde gebouwen. Dit zou een mooi begin kunnen zijn, waarmee de overheid ook zelf het goede voorbeeld geeft. De groene daken en gevels vormen hiermee eveneens een mooie showcase, die ook andere gebouwontwikkelaars en –financiers prikkelt voor natuurlijk groene gebouwen.

5. Luchtkwaliteit

De Europese norm voor luchtkwaliteit wordt op veel plaatsen niet gehaald. Bijvoorbeeld naast wegen, bouwplaatsen en industrieterreinen. Met name in stedelijke gebieden laat de luchtkwaliteit te wensen over. Er zijn vaak hoge concentraties fijn stof (PM10) en stikstofoxiden (NOx). Er zijn groene oplossingen voor het verbeteren van de luchtkwaliteit. Er zijn planten en bomen die de eigenschap hebben om veel fijnstof weg te vangen. Bijvoorbeeld de grove den, zachte berk, groene beuk of heder. We verbeteren de luchtkwaliteit

door het gebruik van planten en bomen die de eigenschap hebben om veel fijnstof weg te vangen te stimuleren. Door groen op strategische plaatsen te realiseren. Op plaatsen waar veel (auto)verkeer is kan veel en goed groen, zoals groene gevels, bijdragen aan de luchtkwaliteit, bijvoorbeeld tussen een provinciale weg en woonwijk. Meer groen is ook goed voor geluiddemping. Rijk en gemeenten werken samen aan het verbeteren van de luchtkwaliteit in het Nationaal Programma Luchtkwaliteit (NSL). Er is een Actieplan Luchtkwaliteit waarmee de binnenstedelijke luchtkwaliteit verder moet worden verbeterd. Vergroening van de stad moet onderdeel uitmaken van dit actieplan.

6. Groen onderwijs

Er is een kennisachterstand bij gemeenten en professionals in de groen- en watersector, maar ook in stedenbouw en planologie. Opleiden van jongeren in die sectoren is van groot belang voor de toekomst. We hebben in Nederland groen onderwijs op diverse niveaus van uitstekende kwaliteit. We stimuleren het groen onderwijs om veel aandacht te geven aan de vele kwaliteiten van groen en water voor gezondheid, biodiversiteit en klimaatadaptatie. Het betreft hier met name agrarisch onderwijs, onderwijs voor hoveniers en medewerkers tuincentra. Maar ook opleidingen voor civiel ingenieurs, stedenbouwers, planologen en watermanagers. Het spreekt voor zicht dat ook nascholing gestimuleerd zal moeten worden om steeds de nieuwste (wetenschappelijke) inzichten toe te kunnen passen.

7. Goed voor economie en werkgelegenheid

Het belang van een groene omgeving voor economische ontwikkeling is groot. We accentueren het belang van groen en water in de stad voor de economie en werkgelegenheid, dragen bij aan kennisontwikkeling en –verspreiding en stimuleren het bedrijfsleven om in een groene omgeving te investeren. Denk aan openbare verblijfruimten, zoals winkelcentra waar het prettig is te verblijven met meer groen, en aan een groene werkomgeving die positief bijdraagt aan werkplezier, productiviteit en vermindering van ziekteverzuim. Het reeds genoemde TEEB-stad kan de kosten en baten van investeringen in beeld brengen.

8. Wonen in een groene omgeving

In bepaalde wijken is minder groen en meer steen. Vaak zijn dat wijken met huizen in de minder dure klasse. Vaak zijn het wijken met veel corporatiewoningen. We stimuleren woningcorporaties om te investeren in groen en water, bijvoorbeeld door groendaken en -gevels en een groene- en waterrijke woonomgeving, en om huurders te stimuleren bij te dragen door een groene inrichting van hun (voor)tuinen. Door huurwoningen met een begroeid dak of een begroeide gevel te belonen met extra huurpunten kan de huurprijs van deze type woningen omhoog. Hierdoor verdient de verhuurder zijn investering terug. Door extra leefruimte te creëren met een intensief groen dak, kan dit verder benut worden. De combinatie van een groen dak met zonnepanelen spreekt hierbij voor zich.

9. Gifvrije wijken

Onkruidbestrijding met schadelijke onkruidbestrijdingsmiddelen willen we

niet. We willen een verbod op de verkoop van schadelijke onkruidbestrijdingsmiddelen voor de openbare ruimten, sportvelden, bedrijventerreinen en particuliere tuinen. Daarbij gaat het om chemische onkruidbestrijdingsmiddelen, die ervan worden verdacht slecht te zijn voor de gezondheid en/of biodiversiteit. Onlangs is het gebruik van Glyfosaathoudende middelen in de openbare ruimte verboden. We gaan dat uitbreiden naar andere gebieden en schadelijke middelen.

10. Voorlichting en educatie

Bewustwording bij de burger is enorm belangrijk bij het laten slagen van de opgave: meer groen en water in de stad. Burgers kunnen heel veel bijdragen door het groen en waterbestendig maken van hun tuinen. We willen dat zoveel mogelijk bevorderen, door het stimuleren van het geven van voorlichting en educatie op scholen, kinderdagverblijven en kinderboerderijen, bij tuincentra, hoveniersbedrijven, natuur- en Milieuorganisaties en waterschappen. Bijvoorbeeld: tuincentra in Nederland ontvangen ongeveer 50 miljoen bezoekers per jaar en dat is een enorm potentieel voor gezonde groenvoorlichting. Ook gaan we na wat de mogelijkheden zijn van publiekscampagnes en beïnvloedingsmogelijkheden, bijvoorbeeld door een Postbus51 campagne, een “BOB-campagne”, een tv-programma “Heel Holland tuiniert”, of via sociale media, bijvoorbeeld green communities als 247green of spelenderwijs door Gaming VoorNatuur. Ook kunnen hulpmiddelen, zoals de app die is ontwikkeld door Atelier Groenblauw, samen met de waterschappen, die burgers kan helpen hun tuin groen en waterbestendig in te richten,

daarbij helpen. Zo kunnen we bijdragen aan het creëren van een hype rond ecologisch tuinieren, met De Levende Tuin als conceptueel voorbeeld.

11. Kennis en onderzoek

Er is inmiddels veel onderzoek gedaan naar de effecten van groen op de gezondheid van mensen. Onder andere door het VU Medisch Centrum, de Universiteit van Groningen en de Wageningen Universiteit. De resultaten wijzen steeds op een positieve relatie. Maar we moeten meer onderzoeken. We stimuleren daarom kennisontwikkeling en wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van groen en water in de stad op lichamelijke en psychische gezondheid van mensen. Het is daarbij van belang dat er een goede relatie is tussen fundamenteel en toegepast onderzoek, en praktische interventies uitgevoerd in het kader van lokale gezondheidsbevordering. Van belang daarbij is het contact met de lokale gezondheidsdiensten (GGD). Ook overleg tussen natuurorganisaties, overheden en wetenschappers is noodzakelijk om kennis en ervaring uit te wisselen over natuurlijk groenbeheer, zoals ecologisch bermbeheer, gefaseerd schonen van sloten en aandacht voor bijzondere soorten in het stedelijk gebied. In dat overleg kunnen afspraken worden gemaakt over hoe doelen te bereiken.

12. Ruimte voor de burger

Er zijn prachtige voorbeelden van burgers, bedrijven en maatschappelijke instellingen die werk maken van meer groen en water in de stad. Een voorbeeld zijn de groencoöperaties waarin burgers, overheid en groenbedrijven samenwerken, bijvoorbeeld

door een groenplan te maken voor de wijk waarbij burgers zelf het onderhoud doen. We stimuleren de burger om de ruimte voor initiatieven te nemen en geven hen een wettelijk recht door middel van buurtrechten. De PvdA heeft dit al voorgesteld in de initiatiefnota over buurtrechten. De minister

van Binnenlandse Zaken laat gemeenten al experimenteren met lokale regels om burgers meer ruimte te geven. En vanuit het PvdA-plan “Baas in eigen buurt” wordt een website gemaakt over buurtrechten en bewonersinitiatieven, met het doel om burgers en lokale politici te ondersteunen.

GROEN
en
WATER
in de stad